Народна банка
National Bank Building

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade

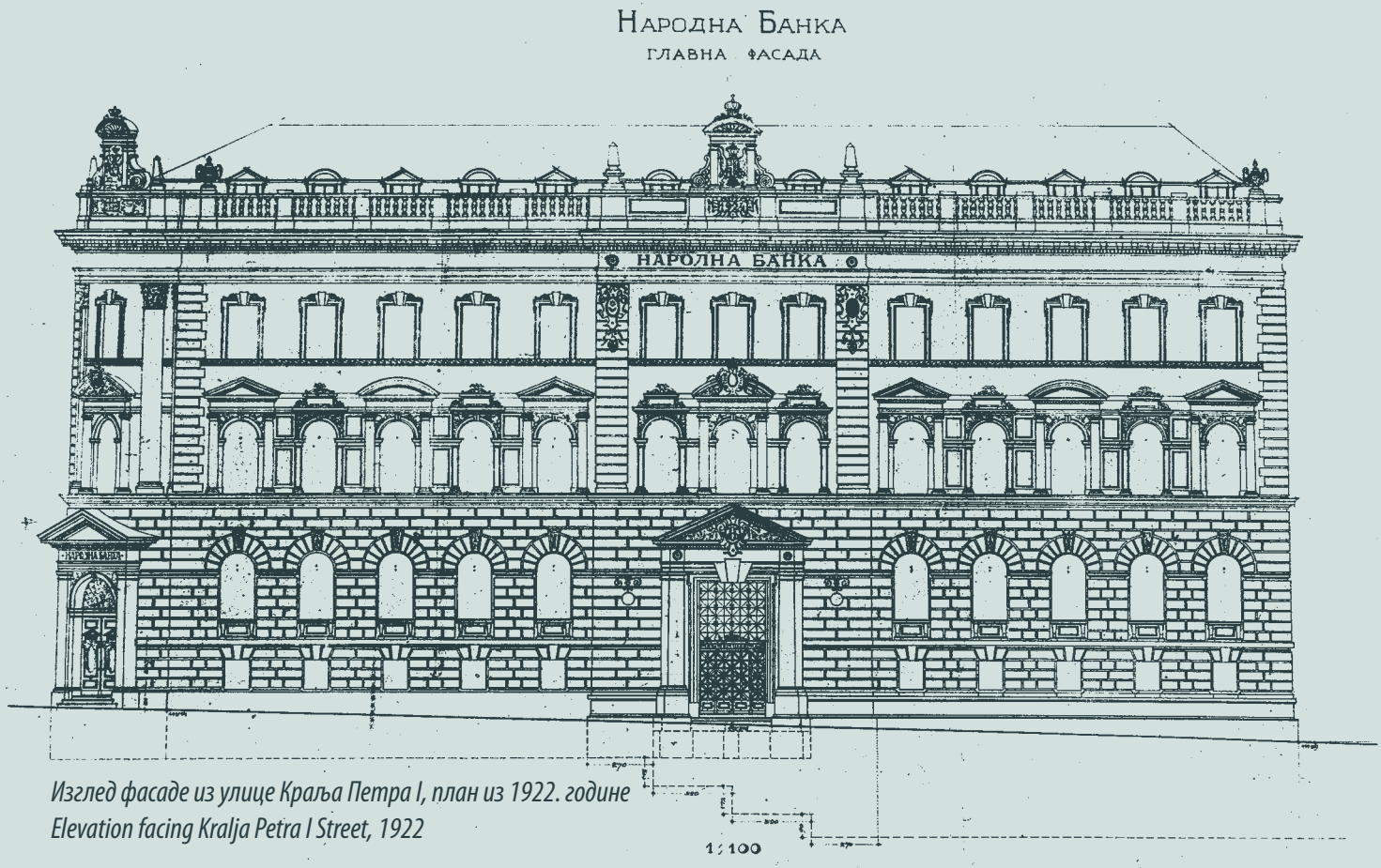

Изглед фасаде из улице Краља Петра I, план из 1922. године
Elevation facing Kralja Petra I Street, 1922

Ентеријер
Interior

Оснивање Привилеговане Народне банке Краљевине Србије представљало је дуготрајан процес који је проистекао из развоја привреде, новца и других банкарских институција, као и из потребе економске и политичке еманципације Краљевине Србије. Формални чин почетка рада Банке уследио је након доношење Закона о Народној банци, 30. децембра 1882. године, који ступа на снагу потврђивањем од стране краља Милана Обреновића 6. јануара 1883. године. По овом закону Банка је основана као привилегована институција (за наредних 25 година у виду акционарског друштва), с почетним капиталом од 20 милиона динара, а предвиђено је да се њен рад одвија под контролом државе. Званично, Банка почиње с радом 1. јуна 1884. године. Тог датума под закуп узима простор у Улици кнеза Михаила бр. 38 (данашњи бр. 50), у кући Христине Кумануди.

С обзиром на то да је рад Банке захтевао већи простор од оног који је пружало привремено решење, за потребе изградње нове зграде 1886.

Шалтер сала, 1922-25. године
Counter hall, 1922–25

године купљен је плац на углу улица Дубровачке и Цара Лазара. Године 1887. усвојена је скица плана нове зграде, чији су аутори били двојица архитеката запослених у Министарству грађевина. Ипак, Управни одбор Банке одлучује да израду пројекта повери Константину Јовановићу, тада већ афирмисаном архитекти и сину литографа Анастаса Јовановића. Пројекат Банке био је уједно и његов први ауторски рад у Београду. Послови извођења објекта дати су предузимачима Јирасеку и Краусу из Сегедина „са изузетком каменарских и вештачко браварских послова, централног огрева, осветљења, водовода и моловања". Током 1889. и 1890. године трајали су радови, да би Банка коначно била усељена 15. марта 1890. године. Колики је значај у очима савременика имала ова зграда сведочи и податак да је Константин А. Јовановић 1890. године одликован орденом Светог Саве III реда. У извештају Банке за 1890. годину стоји да Банка: „...има кућу, којом се може дичити и она сама и престоница наша, којој она служи на украс". Даље се истиче улога аутора: „...у великом је заслуга архитекте Г. Косте Јовановића који је израдио планове и под чијим је надзором и само грађење са свим пословима извршено".

Након I светског рата, Привилегована Народна банка Краљевине Србије прераста у Народну банку Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца, а због функционалних потреба, у периоду од 1922 – 25. године, зграда Банке бива проширена надовезујући се на постојеће здање дуж улица Краља Петра I, Грачаничке, Спасићеве (тада Творничке) и у делу Улице цара Лазара, заузимајући тако целокупну површину урбанистичког блока у облику неправилне петоугаоне основе. За аутора пројекта доградње

Банке поново је ангажован Костантин Јовановић који је, држећи се стилских принципа примењених на старијем делу зграде, успешно реализовао и овај задатак. У оваквој форми затвореног блока с унутрашњим атријумским двориштем, управно-административна палата Банке до данас је очувана. Иако скрајнута и без урбанистички доминантне позиције, која дозвољава пуно сагледавање објекта, палата Банке је реализована складно и хармонично и одише монументалношћу и репрезентативношћу.

Стилска и обликовна основа која је послужила Јовановићу као узор лежи у архитектури позноренесансних палата Италије XVI века, као и у видљивом утицају Јовановићевог професора и истакнутог бечког архитекте Готфрида Земпера. Појединачни објекти на чије се стилске вредности Јовановић надовезује представљају две палате: Палата Фарнезе (Palazzo Farnese) у Риму, аутора Антонија Сангала Млађег и Микеланђела (грађена 1513. и 1534 – 1546. године) и Палата Опенхајм у Дрездену (Palate Oppenheim), из средине XIX века, аутора Готфрида Земпера.

Као најзначајније дело у опусу архитекте Константина Јовановића, овај објекат на најбољи начин презентује примарну карактеристику аутора, да у конципирању фасадних површина варира тему ренесансне архитектуре са еклектичким приступом који се очитава у употреби појединачних елемената архитектонске пластике преузетих из барока. И управо тај начин конципирања архитектонског дела на изванредан начин је демонстриран на здању палате Народне банке, што је ставља у позицију најзначајнијег Јовановићевог остварења, као и у ред најзначајнијих остварења академистичке архитектуре у Србији.

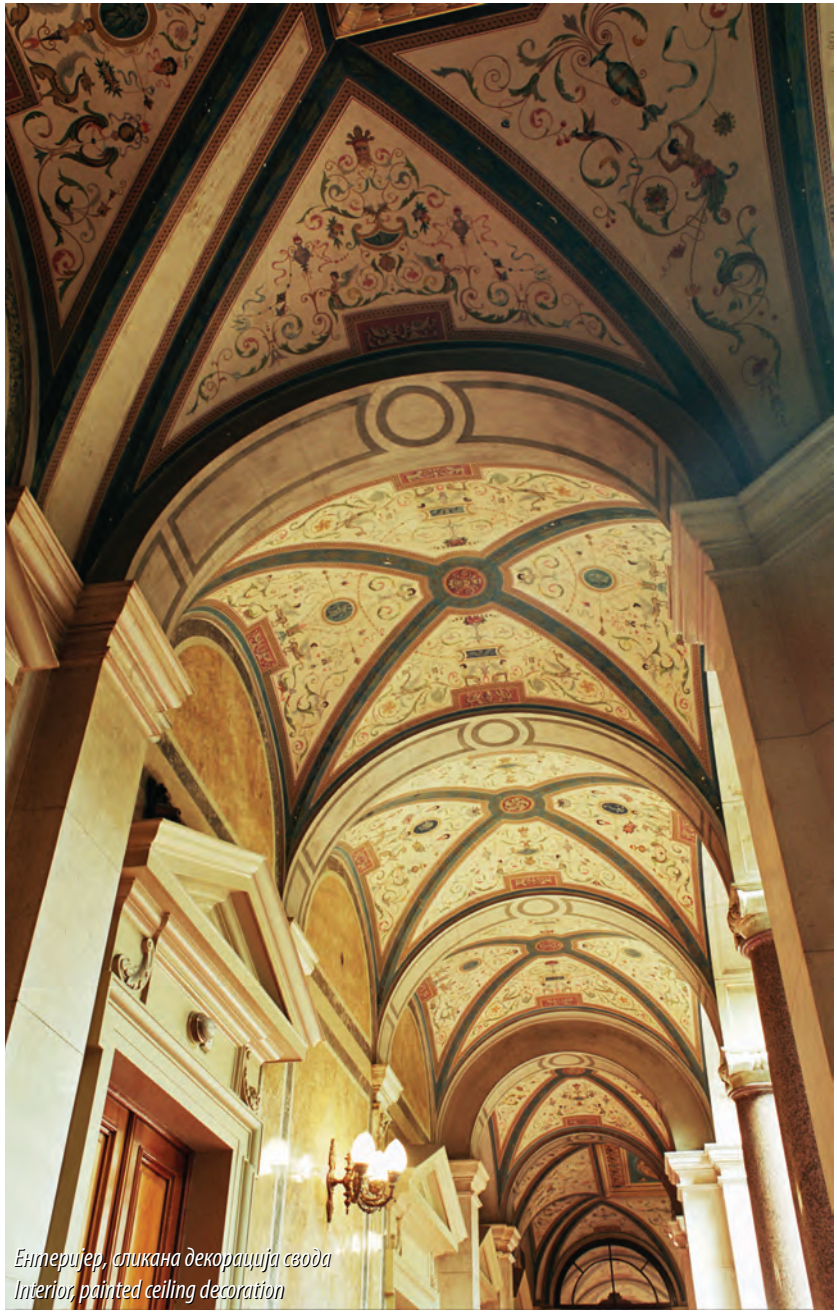

Ентеријер, сликана декорација свода
Interior, painted ceiling decoration

Елевација фасада је изведена у стандардном академском маниру у виду троделне хоризонталне поделе. Јасно диференцирање зона почива на контрасту између ниже рустичне и виших мирних фасадних површина, које су међусобно раздељене дубоким подеоним венцем. Зону приземља и подрума карактерише тешка и монолитна рустична обрада, олакшана правилно ритмованим низом лучних прозорских отвора. Архитектонска естетика ове зоне носи јасну асоцијацију на фирентинске палате XV века. Монотонија приземља разбијена је свечано обрађеним порталима смештеним према улицама Краља Петра I и Цара Лазара. У формулацији виших зона Јовановић себи допушта више слободе. У зони првог спрата, на равним зидним површинама, строга хијерархија композиције је динамизована наизменичном алтернацијом различито профилисаних прозора, а читав естетски утисак је акцентован репрезентативним прозорима смештеним изнад свечаних портала. Зона другог спрата је симплификована низом прозорских отвора једноставније профилације, изнад које је као завршни мотив изведен дубоки кровни венац с балустрадом.

Уређењу ентеријера посвећена је велика пажња, тако да репрезентативност унутрашње обраде објеката не заостаје за решењем фасада. Уметнички богата обрада унутрашњих просторија садржи велики број функционалних и украсних предмета који спадају у домен примењене уметности и занатства и представљају нераздвојну целину са архитектуром зграде. Нарочито је акцентована обрада функционалних чворишта, вестибила у старом делу објекта и шалтер-сала у новом делу. Као део зграде доступан јавности ове просторије богато су декорисане у духу неоренесансе. Њихова композициона шема почива на контрастирању пуних и празних површина, мирних једнобојних и полихромних детаља, као и богатом применом флоралне орнаментике и алтернацији разнородних материјала.

Општем утиску богатства и монументалности ентеријера нарочито доприноси ансамбл сликане декорације који данас представља једну од најочуванијих и најрепрезентативнијих декоративних целина с почетка XX века. Сликана декорација овог дела зграде прати европске токове тога времена и у потпуности је подређена архитектури. У најбољем маниру академског стила овде је доследно спроведен принцип уређења ентеријера репрезентативног објекта као што је палата Народне банке. Оваква врста декоративног сликарства наравно не носи ауторски печат, већ је рађена по унапред осмишљеној декоративној шеми која највероватније потиче из Средње Европе. У осликавању дела објекта из 1925. године поновљени су истоветна шема, иконографија и стилски израз из старијег дела Банке. Иконографски избор мотива подразумева један компилаторски корпус базиран на слободном преузимању цитата из различитих митологија и ликовних традиција. Општа симболика декорације, кроз приказе рогова изобиља, сфинги, грифона и као најважнијег симболичког мотива представе Меркура, јасно указује на функцију објекта, односно на идеју успеха, богатства и благостања. Од вредних уметничких остварења у овом простору треба издвојити бисту „Србија“ првобитно изведену за потребе Споменика косовским јунацима у Крушевцу. Ова биста, постављена у вестибилу старијег дела објекта, нарочито наглашава национални карактер институције и дело је вајара Ђорђа Јовановића. До II светског рата простор Банке красили су и портрети свих дотадашњих гувернера, уља на платну аутора Уроша Предића.

Зграда Народне банке на најбољи начин репрезентује савремена европска стремљења у домену архитектуре академизма, а архитекту Константина Јовановића репрезентује као најбољег познаваоца академске архитектуре кога је српска средина имала. Јединство ауторског израза и значаја институције Народне банке чине овај објекат изузетним материјалним сведочанством друштвених стремљења, економских и архитектонских достигнућа Краљевине Србије и Краљевине Срба, Хрвата и Словенаца. Утврђена је за културно добро од великог значаја 1979. године.

Литература:

- Љиљана Бабић, Живот и рад архитекте Константина А. Јовановића, општи део, ЗАФ V-6 1960. године.

- Љиљана Бабић, Живот и рад архитекте Константина А. Јовановића, посебни део, ЗАФ VI-2, Београд 1961.

- Љубомир Никић, Из архитектонске делатности Константина Јовановића у Београду, ГГБ XXIII, Београд 1976. 127-130.

- Др. Дивна Ђурић Замоло, Градитељи Београда 1815-1914, Београд 1981. 55.

- Милан Шћекић, Константин Јовановић архитект, Београд 1988. Каталог заоставштине К. Јовановића из збирке Музеја града Београда.

- Александар Кадијевић, Естетика архитектуре академизма (XIX-XX век), Београд 2005. 314, 315, 354.

- Бојан Радовановић, 110 година Народне банке 1884-1994, Београд 1994.

- Гордана Гордић, Палата Народне банке, Наслеђе II, Београд 1999. 85-94.

- Иван Клеут, Градитељски опус Константина Јовановића у Београду, ГГБ LIII, 2006. 214-249.

- Документација Завода за заштиту споменика културе града Београда.

Грб Народне банке
Emblem of the National Bank

Establishing the central bank of the Kingdom of Serbia was a long process necessitated by the development of the country's economy, currency, banking, and its need for economic and political emancipation. Styled Privileged National Bank of the Kingdom of Serbia, it was established by the National Bank Act, which was passed on 30 December 1882, and came into force after it received the assent of King Milan Obrenović (6 January 1883). Under this Act, it was a privileged institution (a joint-stock bank for the next 25 years), with the initial capital of 20 million dinars and operating under government control. The Bank officially began operation on 1 June 1884, the date when it rented premises in Hristina Kumanudi's building at 38 (present-day 50) Knez Mihailova Street.

These temporary premises being inadequate, a lot at the corner of Dubrovačka (now Kralja Petra) and Cara Lazara streets was purchased with the view to constructing a purpose-built building. In 1887, a sketch plan made by two architects of the Ministry of Construction was approved, but the Bank's

Ентеријер, вестибил старог дела зграде
Interior, vestibule of the older part of the building

Management Board nonetheless entrusted design to an already prominent architect, Konstatin Jovanović, the son of the lithographer Anastas Jovanović. This was his first project in Belgrade. The Szeged-based firm of Jirasek and Kraus was hired to do the construction work, "except for stone working and locksmithing, the central heating, lighting and plumbing systems, and paintworks". Construction began in 1889, and the Bank finally moved in on 15 March 1890. The importance the building had in the eyes of contemporaries may be seen from the fact that Konstantin A. Jovanović was awarded the Order of St. Sava, Third Class. According to the Bank's report for 1890, the Bank "has a home that both it and our capital city, to which it serves as an adornment, can be proud of." Referring to the author of the design, the Report says that the "credit largely goes to the architect, Mr Kosta Jovanović, who drew the plans and oversaw construction."

After the First World War, the Privileged National Bank of the Kingdom of Serbia grew into the National Bank of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. Between 1922 and 1925, the bank building was extended along Kralja Petra I, Gračanička, Spasićeva (then Tvornička) and Cara Lazara streets, so that now it occupied an entire block of an irregular five-sided shape. The extension design, in the style of the original building, was also drawn up by Jovanović. The Bank's headquarters has preserved the form of a closed block with an inner atrium until this day. The building, although lacking a prominent position which would make it fully visible in the urban landscape, is well-balanced and exudes monumentality and prestige.

In terms of style and form, the design drew on the late Renaissance 16th-century Italian palazzo, and the visible influence of Jovanović's teacher, the distinguished Viennese architect Gottfried Semper. Jovanović's immediate models were Palazzo Farnese in Rome, designed by Antonio da

Sangallo the Younger and Michelangelo (1513, and 1534–46), and Semper's mid-19th-century Oppenheim Palace in Dresden.

The Bank building best embodies a characteristic feature of Konstantin Jovanović's concept of architectural design: variation on a Renaissance façade theme combined with an eclectic approach obvious in the use of elements of Baroque architectural decoration. The remarkable articulation of this concept makes the National Bank Jovanović's most important work and one of the most important works of academism in Serbian architecture.

The elevations show a tripartite horizontal division typical of academism. The zones are clearly defined by the contrast between the rusticated lower and calmer upper zones, separated by a prominent stringcourse. The heavy and monolithic rustication of the basement and ground-floor zone, tempered by the regular rhythm of arch-headed windows, is a clear reference to the Florentine 15th-century palazzo. The monotony of the ground floor is broken by formal entrances facing Kralja Petra and Cara Lazara streets. The upper zones display less restraint. The strict hierarchy of the first-floor composition pattern is given a more dynamic edge by alternating differently topped windows and accentuating the imposing windows above the entrances. The second-floor zone, simplified by a row of less ornate window openings, is surmounted by a protruding cornice and a balustraded parapet.

The artistically rich design of interior spaces includes a large number of functional and decorative arts and crafts objects, which form an integral part of the architecture of the building. Particular emphasis was placed on the design of functional nodes: the vestibule in the earlier part of the building and the counter hall in the later one. Being accessible to the public, these spaces were elaborately decorated in the neo-Renaissance style, with a composition pattern based on contrasts between full and empty surfaces, and calm monochrome and vibrant polychrome details, on the generous use of floral ornamentation, and on the alternation of different materials.

The general impression of luxury and monumentality of the interior is reinforced by an ensemble of decorative wall painting, one of the best preserved and most prestigious created in the early 20th century. It followed European trends of the time and was conceived as fully subordinate to architecture. This type of decorative painting is understandably devoid of the painter's personal

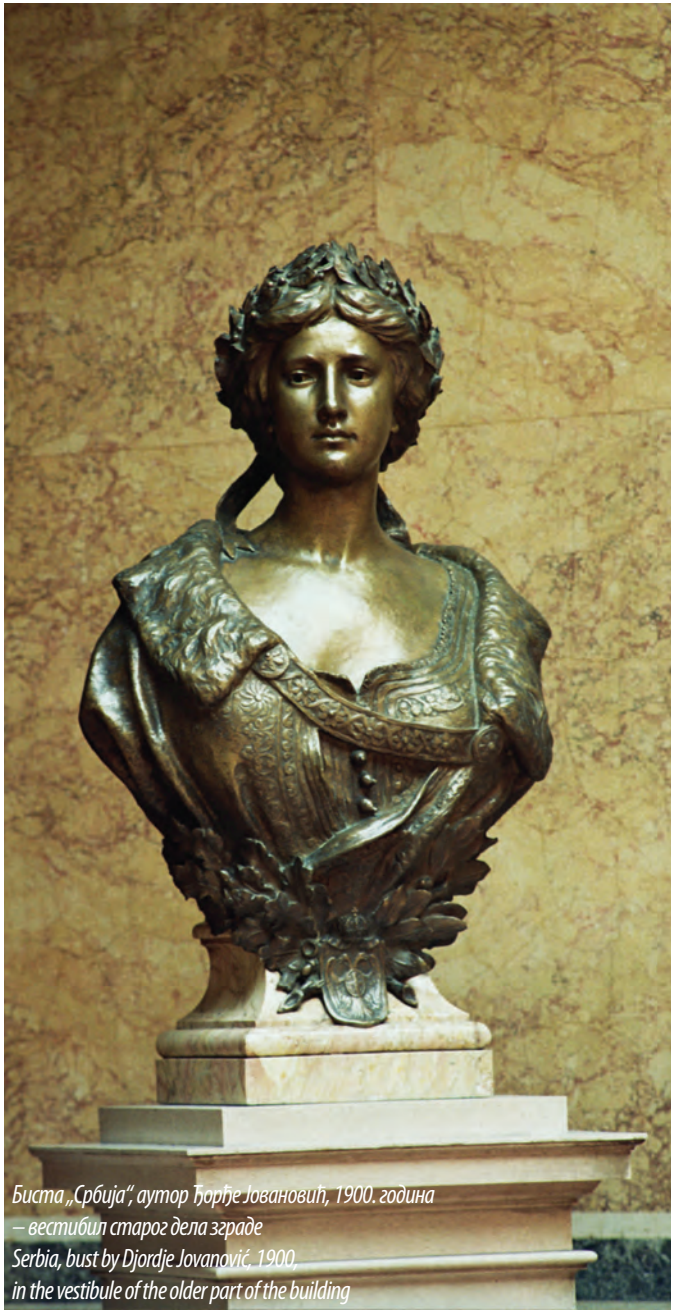

Биста „Србија", аутор Ђорђе Јовановић, 1900. година – вестибил старог дела зграде
Serbia, bust by Djordje Jovanović, 1900, in the vestibule of the older part of the building

Изглед Народне банке, снимак око 1900. године
National Bank, ca 1900

touch and probably follows a pattern of central-European origin. The painted decoration of the part of the building constructed in 1925 shows the same pattern, iconography and style as the older part. Its iconography displays a compilation of motifs based on free quotation from various mythologies and artistic traditions. The symbolism of the decoration, through the motifs of cornucopias, sphinxes, gryphons and, the central one, Mercury, clearly refers to the function of the building, conveying the idea of success, affluence and prosperity. To be singled out in terms of artistic merit is the allegorical bust of Serbia, a work of the sculptor Djordje Jovanović originally intended for the monument to the heroes of the Battle of Kosovo in Kruševac. Set up in the vestibule of the older part of the building, the bust underscores the national character of the establishment. Until the Second World War the interior was adorned with the portraits of all previous governors of the National Bank, oils on canvass painted by Uroš Predić.

The National Bank building is representative both of contemporary European trends in the style of academism, and of the work of Konstantin Jovanović, Serbia's best connoisseur of academic architecture. The architect's distinctive interpretation and the institutional importance of the National Bank make this building a remarkable testament to the social aspirations and economic and architectural achievement of the Kingdom of Serbia and the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes. It was designated a heritage property of outstanding significance in 1979.

Literature

Ljiljana Babić, "Život i rad arhitekte Konstantina A. Jovanovića" (general part), ZAF V-6 (1960)
Ljiljana Babić, "Život i rad arhitekte Konstantina A. Jovanovića" (special part), ZAF VI-2 (1961)
Ljubomir Nikić, "Iz arhitektonske delatnosti Konstantina Jovanovića u Beogradu", GGB XXIII (1976), 127–130
Divna Djurić Zamolo, Graditelji Beograda 1815–1914 (Belgrade 1981), 55
Milan Šćekić, Konstantin Jovanović arhitekt, Catalogue of K. Jovanović's Legacy from the Belgrade City Museum collections (Belgrade 1988)
Aleksandar Kadijević, Estetika arhitekture akademizma (XIX–XX vek) (Belgrade 2005), 314, 315, 354
Bojan Radovanović, 110 godina Narodne banke 1884–1994 (Belgrade 1994)
Gordana Gordić, "Palata Narodne banke", Nasledje II (1999), 85–94
Ivan Kleut, "Graditeljski opus Konstantina Jovanovića u Beogradu", GGB LIII (2006), 214–249
CHPIB Documentation

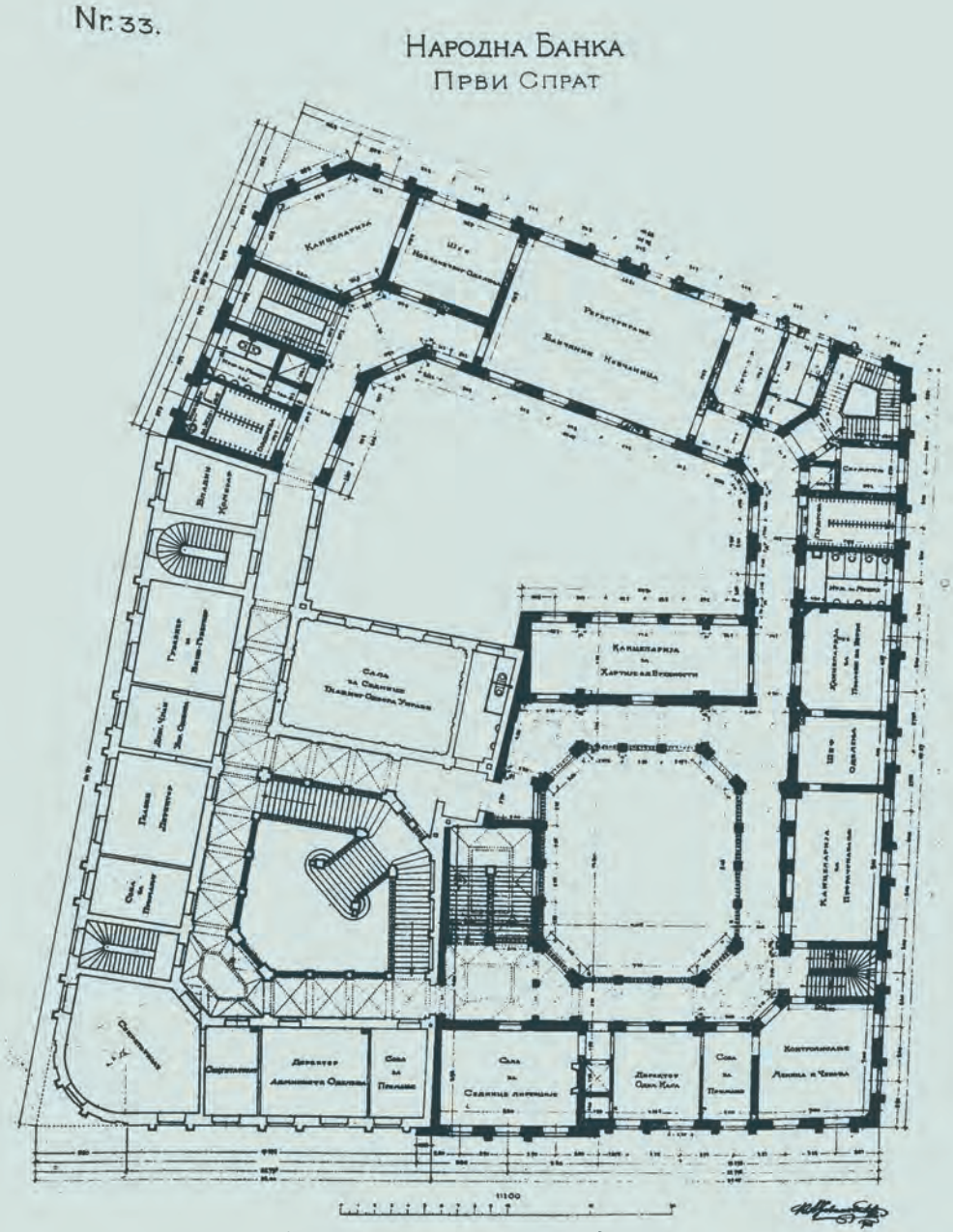

Основа првог спрата, план из 1922. године
First-floor plan, 1922

Народна банка

Издавач: Завод за заштиту споменика културе града Београда
За издавача: мр Милица Грозданић, директор
Текст: Александар Божовић
Лектура: Анђелка Ковачевић
Превод: Марина Адамовић Куленовић
Графички дизајн: Лука Прокић
Фотографија: Снежана Негованović,
Фотодокументација Завода за заштиту споменика културе града Београда
Тираж: 1000 примерака
Штампа: ЈП „Службени гласник", Београд

Београд, 2012. година
Завод за заштиту споменика културе града Београда

Издање је омогућио Град Београд, Градска управа, Секретаријат за културу

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

725.12(497.11 Београд)(036)

БОЖОВИЋ, Александар, 1971-
Народна банка = National Bank Building / [текст Александар Божовић ; превод Марина Адамовић Куленовић ; фотографија Снежана Негованović]. - Београд : Завод за заштиту споменика културе града Београда =Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade, 2013 (Београд : Службени гласник). - 10 стр. : илустр. ; 20 x 20 cm

Упоредо срп. текст и енгл. превод. - Подаци о ауторки преузети из колофона. - Текст штампан двостубачно. - Тираж 1.000. - Библиографија: стр. 6.

ISBN 978-86-81157-79-4

а) Београд - Зграда Народне Банке - Водичи
COBISS.SR-ID 198254092

Завод за заштиту споменика културе града Београда
Cultural Heritage Preservation Institute of Belgrade